

IS-SIĠĠIJET TAL-KNISJA

Guido Lanfranco

Il-knejjes l-antiki li ghadhom jezistu mill-Medju Evu u minn ftit aktar tard kienu ċkejknin bhalma naraw f'diversi bliet u rhula u fil-kampanja. Dawn ahna kemm-il darba nghidulhom kappelli, ghalkemm ahjar jekk nirreferu ghalihom bhala knejjes, ghax kappelli, antikament, kienu daww mibnijin imissu ma' knejjes ohra u sahsitra jitniffdu maghom, sakemm biż-żmien bdew jiffurmaw parti integrali mill-knejjes il-kbar f'ghamla ta' kappelluni. Fl-imghoddi dawn il-knejjes ċkejknin kellhom art imbattma u xejn siġġijiet, imma whud kellhom bhal bank twil tal-ġebel taht il-hitana. Biż-żmien, meta bdew jinbnew il-knejjes kbar, bdew idahhlu fihom siġġijiet ta' l-injam bil-qighan taghom mimlijin bin-nisġa tas-sogħda. Issa fil-knejjes insibu bankijiet twal u puliti li jitnaddfu malajr u jzommu l-ordni fil-firxa tan-nies li jmorru għall-funzjonijiet u waqt il-hruġ u d-dhul għat-tqarbin. Izda fis-snin sittin u sebghin tas-seklu għoxrin, li kien żmien ta' bidla, kien għad kellna mijiet ta' siġġijiet tas-sogħda, sakemm spicċaw għal kollox mill-knejjes.

Is-siġġijiet l-antiki fid-djar komuni, tista' tghid kollha kienu tas-sogħda ghax tas-sinjuri biss kellhom kisi bit-tapizzerija. Aktar antikament lanqas siġġijiet ma kellhom fid-djar, imma kienu jahdmu l-banketti ta' l-injam ta' diversi daqsijiet u għamliet; anzi l-aktar il-foqra, u l-aktar antiki kienu joqogħdu fl-art u ma kellhom xejn hlief xi ġebbla għal min ma jiflahx jerga' jqu.

Is-sogħda hija haxixa bil-weraq tawwalin, irraq u b'saħħithom. Fl-Ewropa kienu jobormu dawn il-weraq biex jiffurmaw bhal runnell jew habel irqiq biex jinsgu bihom il-qighan tas-siġġijiet u l-Maltin tghallmu jimlew is-siġġijiet bhalhom. Ghalkemm għandna diversi speċi ta' sogħda jikbru f'Malta u Ghawdex, m'hawnx kwantitajiet u kwalitajiet tajbin biżżejjed, għalhekk is-sogħda kienet tigi minn Sqallija u timbiegħ bl-użin, bil-qantar. Kien hawn bosta nies jahdmu billi jimlew is-siġġijiet, kif konna nghidulhom. Kien hemm mastrudaxxi li jahdmu biss siġġijiet u jimlewhom għandhom stess jew jghadduhom lil min jispeċjalizza f'dak ix-xogħol. Triq San Kristofru, il-Belt, kienet maghrufa bhala t-Triq tas-Siġġijiet, ghax kien hemm min

jahdimhom, u jsewwihom, u billi bosta mix-xoghol kien isir barra t-triq, kienu aktar jolqtu l-ghajn.

Meta fid-djar bdew dehlin is-sigġijiet u l-ghamara tradizzjonali, is-sigġijiet kellhom il-maqghad mimli bis-soghda, u s-sigġijiet tal-knejjes kienu jinhadmu hekk ukoll. Fid-djar ta' ftit qabel u fil-bidu tas-seklu ghoxrin dahlu wkoll sigġijiet li kellhom is-soghda tagħhom b'xi kuluri, u minsugin b'mod li jiffurmaw disinn. Tal-knejjes ma kellhom l-ebda disinji imma xorta wahda kienu puliti.

F'dawn l-istess zminijiet is-sigġijiet fid-djar bdew jiehdu xejra ohra, billi l-maqghad kien isir ta' l-injam iddisinjat imma tal-knejjes baqghu jsiru tas-soghda u ta' sikwit kellhom jissewwew ghax is-soghda kienet tibda tinhall jew tinqata'. Dawn is-sigġijiet kienu joholqu hafna hsejjes fil-knejjes, il-hin kollu jizzerzqu ma' l-art u jistabtu, l-aktar meta n-nies iqumu u joqogħdu. Biex jonqsu dawn il-hsejjes, u biex ma joborxux l-art, is-sigġijiet tal-knisja kienu jsammrulhom biċċtejn ġilda salib mat-tarf ta' kull sieq. Din il-ġilda kienet ta' sikwit tinqala' jew titqatta', għalhekk kultant zmien kienu jingabru s-sigġijiet f'xi rokna tal-knisja, inehhulhom il-ġilda l-hażina, iġibu biċċiet tal-ġilda maqtughin lesti u jsammruhom salib bit-taċċi mat-truf tas-saqajn.

F'hafna knejjes, is-sigġijiet kienu jkunu proprjeta tas-sagristan, għalhekk fil-knejjes kienu jsiru żewġ ġabriet, wahda mis-sagristan li kien idur bil-kopp (u wkoll jagħti sitt habbiet bqija lil min itih sold!) biex ikollu fondi għall-manteniment tagħhom, u ġabra ohra minn membru tal-kleru għall-knisja; dan kien idur bis-satla u ma jagħtix bqija.

Ġie li s-sagristan kien jikri ghadd ta' sigġijiet lill-familji meta jkollhom tieg. Dari t-tigijiet niftakruhom isiru fid-dar ta' l-gharusa minflok f'sala u kienet drawwa li, filwaqt li l-gharajjes ikollhom sigġijiet speċjali, il-kamra kienet tkun imdawra bis-sigġijiet, kif ukoll kmamar ohrajn imma, billi fid-dar ma kienx ikun hemm sigġijiet bizzejjed, kienu jinkrew ohrajn mill-knisja.

F'xi knejjes, is-sagristan kien ikun aktar imhabbat bis-sigġijiet fi zmien ir-randan. Fir-randan ikun hemm hafna eżerċizzi, u billi kienu jmorru bosta nies bi ġgarhom, is-sagristan ta' dawn il-knejjes kien inehhi s-sigġijiet kollha u jrekkinhom stivati fuq xulxin kif tidhol wara l-bieb tal-knisja. Min jidhol għall-eżerċizzi kien

ikollu jag ti xi ha a iis-sagristan biex ikollu si u, u did-darba minghajr bqija! Jekk ma t allasx tibqa' bilwieqfa. Malli jispi aw 1-e er izzi ta* kmieni, kien jer a' ji bor is-si ijiet kollha, bil-ghajnuna ta* addie or, biex malajr ikunulesti g all-e er izzi ta' war a, u dakinhar kien idahhal aktar soldi mis-soltu.

Sakemm kien ghad hemm is-si ijiet fil-knejjes, kien hemm diversi modi kif in-nies ju awhom. Suppost lissib si u u toqghod fuqu, imma hafna kienu dawk li ju aw ew si ijiet; wie ed biex ipo u fuqu, 1-ie orbiex jistrie u mieg u fiiq quddiem, li fuqu n-nisa kienu jpo u 1-basket lidejjem i orru mag hom. Xi mara oxna afna kienet tie u ew si ijiet fuq wara biex tpo i, u tnejn quddiem biex isserra idejha! Meta fil-knejjes makiex hemm dawl bi ejjed, jew g ax ikun g adu ma seba x u t-twieqi jkun g adhom mhux qed idawlu jew g ax il-knisja tkun mudlama minnha stess, kien hemm minjie u bi a xemg a qasira mieg u fil-knisja, jixg elha, qattar ftit mix-xemg a fuq dahar is-si u u jawh alha hemm biex ikun jista' jaqra t-talb minn fuq il-ktieb. Dawn 1-individwi kienu ftit, g ax mhux kul add kien jaf jaqra; anzi kienet issir ir-re ta tar-Ru arju filwaqt li - elebrant ikun qedi qaddes u jaqra bil-Latin.

Is-si ijiet tal-knisja kollha kienu jag mluhom bi a njama djagonali li tin el mal-nub minn wara tal-maqq ad s'isfel tas-saqajn ta' quddiem; dang aliex minflok jin lu g arkobbtejhom waqt 1-elevazzjoni, bosta anzjani u o rajn g a enin, kienu jxenglu s-si u ta'ta thom 'ilquddiem biex jistrie fuq is-saqajn ta' quddiem, u fdik il-qag da, il-pi i egleg il-min ottitas-si u. Meta kien ikun hemm funzjoni fil-knisja li kienet ti bed in-nies (bhal dik ta' nhar il-óimgha 1-Kbira wara nofsinhar), xi ommijiet kienu jibaghtu lit-tifla jew lit-tifel ipo i fuq si u biex b'hekk jirri ervaw post. O rajn kienu h allikiekujag mluhom tag hom is-si ijiet, u jorbtu tnejn flimkien biex ikunu ri ervati. Mg andniex xing idu, a ir b al dankienjaqla' 1-inkwiet. Imma bi a nkwieta ra kienet li fil-maqq ad tas-sog da (li xi drabi kienu jsejhulu kannape') kienu jbejtu 1-baqq, u meta dawn i ossu s-s anajo or u jfittxu d-demmm tad-devoti! Meta jmorru lura d-dar bosta nies kienu jiehd u 1-baqqa mag hom bla sieb, waqt li o rajn jifirxuhom mid-dar ghall-knisja; b'hekk is-sog da tas-si ijiet kienet bejta ghammiela!